

УДК 378:338.48

МИРГОРОДСЬКА Олена Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
менеджменту, економіки, права та туризму, Льотна
академія Національного авіаційного університету

МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З АКТИВНОГО ТУРИЗМУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізуються можливості навчальної практики з активного туризму для процесу формування дослідницьких умінь майбутніх менеджерів туристичної діяльності. Представлена авторська класифікація дослідницьких умінь. Охарактеризовані основні етапи практики та наслідки кожного з них для формування основних груп дослідницьких умінь.

Ключові слова: фахівець туристсько-краєзнавчої діяльності, менеджер туризму, навчальна практика, активний туризм, дослідницькі уміння.

Постановка проблеми. Складна соціально-економічна ситуація обмежує доступ більшості населення України до дорогих розваг і відпочинку. Саме тому пріоритетного значення набуває розвиток більш доступного внутрішнього туризму, заснованого на використанні регіональних і місцевих туристських ресурсів. Важливою складовою у реалізації цього завдання є підготовка кваліфікованих фахівців туристсько-краєзнавчої діяльності, що водночас будуть володіти фундаментальними знаннями, методикою туристсько-краєзнавчої роботи, розвиненими творчими здібностями і здатністю до самоосвіти. На необхідності «удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму та курортів та інших сфер діяльності пов'язаних із туризмом...» наголошується у «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [3].

Про популярність серед абітурієнтів спеціальностей пов'язаних із туристичною діяльністю говорить той факт, що у 2017 році у ВНЗ, що готують фахівців у для сфери туризму було зараховано у 1,5 рази більше студентів ніж у попередньому. Окрім того, за даними Державної служби статистики у 2016 році з 9643 осіб, які були зараховані до державних ВНЗ 31% отримують фахову підготовку за державним замовленням, а решта – 69% навчаються на комерційній основі [2]. Тобто за державним замовленням у ВНЗ України отримує освіту у 2,2 рази менша кількість студентів, ніж за кошти фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз досліджень і публікацій, пов'язаних із підготовкою майбутніх фахівців у сфері туризму, доводить зацікавленість фахівців цією тематикою. Зокрема питання змісту професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі досліджувала Самохвал О.О., педагогічні умови навчально-методичного забезпечення професійної підготовки менеджерів туристичної діяльності були предметом дослідження Сокол Т.Г. Питання практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі (у тому числі менеджерів туристичної діяльності) були представлені у роботах Поважної Л.І., Хмілярчук Н.С., Щоголевої І.В., Бойко Л.Г. Однак вказані автори у своїх роботах приділяли більше уваги змісту програм виробничих практик на профільних туристичних підприємствах, які, без сумніву, є запорукою формування у майбутніх фахівців навичок управлінської діяльності, комунікативних умінь (зокрема в іншомовному середовищі), умінь вирішувати конфліктні ситуації тощо.

Мета дослідження. Мета представленої статті полягає у виявленні можливостей навчальних практик з активного туризму для процесу формування дослідницьких умінь майбутніх менеджерів туристичної діяльності.

Результати досліджень. Сучасна вища школа України пропонує здійснювати підготовку спеціалістів туристсько-краєзнавчої діяльності у профільних навчальних закладах

за спеціальностями «Туризмознавство», «Туризм», «Туристичне обслуговування», «Менеджмент туристичної діяльності», у класичних університетах та в педагогічних вищих навчальних закладах (зокрема під час підготовки студентів географічних спеціальностей з додатковою спеціалізацією «туристсько-краєзнавча діяльність»). За даними Державної служби статистики станом на 2017 рік в Україні нараховувалось 193 навчальних заклади, що займались підготовкою фахівців для сфери туризму. Із загальної кількості закладів – 48% були представлені закладами III та IV рівня акредитації (університети, академії, інститути) [2].

Важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців туристсько-краєзнавчої діяльності (в тому числі й менеджерів туристичної діяльності) є навчальні і виробничі практики, які забезпечують закріплення знань, умінь та навичок, отриманих студентами під час аудиторних занять [4]. На нашу думку, такі практики є також дієвою формою студентської навчально-дослідницької діяльності і забезпечують формування у студентів комплексу дослідницьких умінь. Такі уміння необхідні майбутнім фахівцям для забезпечення у майбутньому «наукового супроводження та досліджень у сфері туризму та курортів» [3].

У своїх дослідженнях ми розглядаємо «дослідницькі уміння» як сукупність інтелектуальних і практичних дій, що забезпечують здатність особистості до самостійних спостережень, узагальнення та аналізу процесів і явищ дійсності, до набуття нових знань і застосування їх відповідно до поставленої мети дослідницької або професійної діяльності. У структурі кожного дослідницького уміння ми виділяємо інтелектуальну складову, практичну складову, самоорганізацію і самоконтроль.

Аналіз класифікацій дослідницьких умінь, що пропонувалися іншими фахівцями, дозволив нам запропонувати власну. Переконані, що наша класифікація у повній мірі відповідає змісту не лише географічної, а й туристсько-краєзнавчої підготовки. Пропонуємо об'єднати всі дослідницькі уміння, якими повинен оволодіти фахівець в галузі туристсько-краєзнавчої діяльності в такі п'ять груп:

– *операційні дослідницькі уміння* – це уміння аналізувати і синтезувати наукову інформацію, систематизувати і класифікувати її, виділяти головне і суттєве, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, генерувати ідеї, висувати гіпотези тощо;

– *організаційні дослідницькі уміння* – це уміння планувати науково-дослідну роботу, застосовувати прийоми самоорганізації і самоконтролю у дослідницькій діяльності;

– *комунікативні дослідницькі уміння* – це уміння застосовувати прийоми співробітництва в процесі дослідницької діяльності, оперувати стилем наукового спілкування, здійснювати взаємодопомогу і контроль;

– *практичні дослідницькі уміння* – це уміння спостерігати і описувати факти і явища дійсності, проводити експериментальні дослідження, працювати з літературою, уміння здійснювати інформаційний пошук, аналізувати факти і явища дійсності за допомогою математичних і графічних методів;

– *картографічні дослідницькі уміння* – це уміння розуміти карту, тобто оперувати масштабом карти, умовними позначеннями та прийомами їх застосування; читати карту, тобто за умовними позначеннями виявляти розміщення відповідних географічних об'єктів; виявляти взаємозв'язки явищ і об'єктів природи із людською діяльністю; знати карту, тобто відтворювати в пам'яті картографічну інформацію, по пам'яті відтворювати взаємне розташування, розміри, форму і властивості відповідних географічних об'єктів; уміння прогнозувати розвиток суспільно-географічних явищ на основі аналізу відповідних географічних карт; уміння створювати нові карти на основі фактичних даних [1; 6].

Щоб забезпечити підготовку майбутніх менеджерів туристичної діяльності до проведення туристсько-краєзнавчої роботи необхідно надати їм можливість поглиблювати теоретичні знання, закріплювати набуті уміння і навички. Такі можливості студентам надають навчальні виїзні практики з *активного туризму*.

Головним завданням такої практики є комплексне вивчення одного з регіонів України, аналіз факторів природно-кліматичного та соціально-економічного характеру, що

визначають його спеціалізацію у сфері *туризму та рекреації*. З метою максимальної реалізації завдань практики, її доцільно проводити в межах кількох економічних районів, де були б представлені різноманітні за своїм характером природні умови, різноманітні галузі народного господарства, населені пункти різного типу.

Основними формами проведення практики з активного туризму стали науково-виробничі екскурсії, які є досить ефективними в процесі ознайомлення з різноманітними господарськими об'єктами і сприяють політехнічній освіті майбутніх менеджерів туристичної діяльності. У нагоді стає найбільш традиційна форма наукових досліджень – маршрутні спостереження. Соціологічні обстеження і опитування місцевого населення закріплюють уміння майбутніх фахівців збирати фактичний матеріал з відповідної теми майбутнього наукового дослідження.

Вже традиційно практика з *активного туризму* для майбутніх менеджерів туристичної діяльності складається з трьох етапів – підготовчого, польового і камерального.

Підготовчий етап починається ще в навчальний період, у спеціально відведений час. На цьому етапі студенти ознайомлюються зі змістом практики, її метою та основними завданнями, опрацьовують літературні джерела краєзнавчого, географічного, економічного, історичного характеру, відповідні картографічні матеріали. Попередній огляд літературних і картографічних джерел дозволяє студентам отримати інформацію про район практики, допомагає в подальшому при оформленні наукового звіту за її наслідками. Таким чином, вже на цьому етапі студенти мають можливість відпрацьовувати уміння здійснювати інформаційний пошук, використовувати різноманітні джерела інформації, уміння аналізувати та систематизувати інформацію, виділяти головне та суттєве, передбачити наслідки процесу дослідження, уміння організувати свою роботу та здійснювати самоконтроль.

Наше завдання, як керівника навчальної практики на цьому етапі полягає в тому, щоб ознайомити студентів із програмою практики, обґрунтовуючи вибір об'єктів природного й соціально-економічного характеру, визначити мету та основні завдання цієї практики. Ми ознайомлюємо студентів із вимогами до написання звіту практики, оскільки за своєю суттю вона суттєво відрізняється від виробничих практик на підприємствах туристичної діяльності. Ми також пропонуємо студентам орієнтовний список інформаційних джерел, на яку слід спиратися під час написання звіту. Зважаючи на специфіку практики – проведення навчально-виробничих екскурсій, ми пропонуємо студентам заздалегідь підготовлені плани-описи закладів рекреаційно-туристичної діяльності, яких слід дотримуватись, щоб зібрати максимум необхідної для звіту інформації. Невід'ємною складовою першого етапу є також проведення обов'язкового інструктажу з техніки безпеки.

Польовий етап передбачає безпосереднє ознайомлення студентів із різноманітними об'єктами, що виконують туристсько-рекреаційні функції. На цьому етапі студенти самостійно здійснюють маршрутні спостереження, які заносяться у путівні щоденники. Пізніше, у спеціально введений час, на основі цих спостережень оформлюється звіт практики.

Такі форми роботи, на нашу думку, допомагають у закріпленні групи організаційних, практичних, картографічних та комунікативних дослідницьких умінь. Студенти відпрацьовують уміння описувати процеси та явища дійсності, уміння переносити знання та уміння в нові ситуації, уміння використовувати картографічні матеріали для отримання додаткової інформації, уміння використовувати прийоми співробітництва в процесі дослідження, уміння здійснювати взаємодопомогу та взаємоконтроль.

Наше завдання на другому етапі полягало в тому, щоб супроводжувати студентів на визначені екскурсійні об'єкти, контролювати процес заповнення студентами індивідуальних путівних щоденників, надавати необхідні консультації по ходу екскурсії, якщо виникла така потреба.

Основна мета заключного, *камерального* етапу практики – оформлення звітної документації та підготовка звітної конференції за її наслідками. Під час виконання цих завдань всі студенти групи знову ж таки мають можливість використовувати і закріплювати

дослідницькі уміння всіх основних груп: практичні, оскільки при оформленні звіту працюють з необхідними джерелами інформації, математичними і графічними методами обробляють дані, отримані в польовий період; картографічні, оскільки при підготовці звіту обов'язково опрацьовувались тематичні карти господарства України, а також топографічні карти району практики; організаційні, оскільки обов'язково аналізують свій власний доробок в польових дослідженнях та під час оформлення звіту; операційні, оскільки обов'язково роблять висновки із отриманих результатів; комунікативні, оскільки при підготовці групового звіту, фотовиставки до конференції обов'язково застосовують прийоми колективного співробітництва.

Під час заключного етапу практики ми активно спілкувалися зі студентами, намагаючись контролювати процес остаточного оформлення звітної документації. Безпосереднє спілкування зі студентами під час творчого опрацювання ними отриманої на попередніх етапах інформації надавало можливість вчасно виявляти недоліки звіту і вчасно їх ліквідувати.

Своєрідною особливістю практики з *активного туризму* для майбутніх менеджерів туристичної діяльності є те, що крім обов'язкових екскурсій, які проводяться для всієї групи кожен студент перед виїздом на практику отримує індивідуальне завдання. Суть цього завдання полягає в монографічному дослідженні одного із центрів рекреаційно-туристичної діяльності в районі проведення практики. Виконання індивідуального завдання надає можливість кожному студенту ще раз, але вже самостійно, пройти всі етапи наукового дослідження: попереднє вивчення літературних та картографічних джерел, які характеризують причини виникнення об'єкту дослідження саме в цій місцевості, що сприяє закріпленню умінь здійснювати інформаційний пошук, використовувати літературні джерела, уміння аналізувати, систематизувати інформацію, виділяти головне, уміння читати і аналізувати карту; ознайомлення з особливостями діяльності обраного об'єкту, що допоможе закріпити уміння описувати суспільно-економічні процеси, переносити набуті знання та уміння в нові ситуації, уміння використовувати прийоми співробітництва в дослідницькій діяльності. Результатом індивідуального завдання повинна стати комплексна характеристика об'єкта дослідження, яка готується у відповідності до спеціального плану та ілюструється фотографіями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можемо стверджувати, що навчальна виїзна практика з активного туризму надає майбутнім менеджерам туристичної діяльності прекрасну можливість для закріплення різноманітних дослідницьких умінь, які формувалися в аудиторних умовах протягом навчально-виховного процесу. Крім того, проведення такої практики в умовах «малої батьківщини», забезпечує реалізацію краєзнавчого принципу навчання.

Список використаних джерел

1. Миргородська О.Л. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття вч. ст. канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». К., 2008. 20 с.
2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Офіційний веб-сайт / [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.me.gov.ua/Documents/...=82841beb
3. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Урядовий портал / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249826501>
4. Щоголева І.В. Особливості формування змісту та організації практик в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму. Економіка. Управління. Інновації. 2012. № 1. С. 110–114.

References

1. Myrhorodska, O.L. (2008). Formuvannia doslidnytskykh umin maibutnikh uchyteliv heohrafiï u protsesi profesiinoi pidhotovky [*Formation of research skills of future teachers of geography in the process of professional training*] Extended abstract of candidate's thesis. K. [in Ukrainian].
2. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli [*Ministry of Economic Development and Trade*]. (n.d). *me.gov.ua*. Retrieved from [www.me.gov.ua /Documents/...=82841beb](http://www.me.gov.ua/Documents/...=82841beb). [in Ukrainian].
3. Stratehiia rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku. Uriadovy portal [*Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026. Government portal*]. (n.d). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501>. [in Ukrainian].
4. Shchoholieva, I.V. (2012). Osoblyvosti formuvannia zmistu ta orhanizatsii praktyk v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh menedzheriv turyzmu [*Features of the content formation and organization of practices in the process of professional training of future tourism managers*]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii – Economy. Management. Innovations*, 1, 110 – 114 [in Ukrainian].

MYRGORODSKA Olena, candidate of pedagogical sciences, Associate Professor, Associate Professor of management, economics, law and tourism Flight Academe of National Aviation University.

THE PLACE OF THE EDUCATIONAL PRACTICE OF ACTIVE TOURISM IN THE PROCESS OF THE FORMATION OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE MANAGERS OF TOURIST ACTIVITY

Abstract. *The need to develop internal tourism in Ukraine requires training of qualified professionals. Therefore, the aim of the presented article is to identify the possibilities of educational practices with the active tourism for the process of the formation of the research skills of future managers of tourist activity.*

An important component of professional training of future managers of tourist activity is educational and industrial practices. They promote student training and research activities and provide formation of students of the complex of research skills. Such skills are necessary for future specialists to provide "scientific support and research in the field of tourism and resorts".

We consider "research skills" as a set of intelligent and practical actions that provide the ability of an individual to make independently observe, generalization and analyze processes and phenomena of reality, to acquire new knowledge and apply it in accordance with the goal of the research or professional activity. We propose to combine them into five groups: operational, organizational, communicative, practical, cartographic.

Study tours of active tourism provide future tourists with the opportunity to deepen theoretical knowledge, consolidate acquired skills and skills. Practices have three stages – preparatory, field and cameral. Each of them allows students to work out basic groups of research skills. The main form of conducting field stage of practice is educational and production excursions. In addition, each student conducts a monographic study of one of the centers of recreation and tourism activities in the area of practice. In this way, he again independently passing all stages of scientific research.

Keywords: *specialist of tourist and country study activity; manager of tourism; educational practice; research skills; active tourism.*

*Одержано редакцією: 14.09.2018 р.
Прийнято до публікації: 19.09.2018 р.*